

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента, професора кафедри
педагогіки мистецтва і фортепіанного виконавства
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

Паньків Людмили Іванівни

на дисертацію

Чжан Їнь

**«ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
ПІДЛІТКІВ СТАРШОГО ВІКУ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ ДИТЯЧОЇ МУЗИЧНОЇ ШКОЛИ»,**

подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво)
галузі знань 01 освіта/ педагогіка

**Актуальність теми дисертаційної роботи, зв'язок із планами
відповідних галузей науки.**

Глобалізація світового простору обумовлює визначення головних характеристик сучасного суспільства з позиції полікультурності. Сьогодні, як ніколи, постає необхідним подолання монокультурного підходу в нашій державі і визнання за кожною етносоціальною групою, що проживає в Україні, право на свою культуру, яка поважається іншими, урізноманітнює і збагачує українську національну. Полікультурність нашої держави передбачає подолання культурної дискримінації, зверхності однієї соціальної групи над іншими, расизму, шовінізму, русизму. Саме тому є актуальним і важливим пошук і забезпечення освітніх можливостей полікультурного виховання учнівської молоді. У такому контексті з позиції компетентнісного підходу Чжан Їнь визначає тему свого наукового дослідження: «Формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи».

Актуальність теми дисертаційного дослідження Чжан Їнь обумовлюється також виявленими автором суперечностями: соціальними та етнокультурними змінами, що відбуваються в сучасному соціумі, та необхідністю їх врахування для успішної організації освітнього процесу в

зкладах позашкільної освіти; між потребою педагогічної науки та практики у розробці питань формування полікультурних компетентностей учнів дитячої музичної школи та недостатньою розробленістю педагогічних умов для реалізації цього завдання; між вимогами системи сучасної музичної освіти у підвищенні рівня полікультурної компетентності підлітків та недостатньою мірою професійної підготовки педагогів-музикантів.

Отже, соціокультурне значення окресленої проблеми, виявлені суперечності, що потребують розв'язання, дають підстави вважати тему дисертації Чжан Їнь – *«Формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи»* – важливою, актуальною і перспективною для педагогічної науки і практики.

Свідченням актуальності дисертаційної роботи є також її зв'язок з тематикою плану науково-дослідної роботи кафедри хореографії та музично-інструментального виконавства Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка та з основним напрямком її роботи за проблемою «Теорія і методика підготовки фахівців у контексті інноваційного розвитку мистецької освіти», у рамках якої автором досліджено модель та методику формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи. Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 20 грудня 2021 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, оцінка змісту дисертації.

Дисертаційне дослідження Чжан Їнь має чітку логічну структуру та містить достатнє обґрунтування основних наукових положень, що виносяться на захист. Виважено і коректно сформульовано науковий апарат дослідження, визначено мету і задачі, об'єкт і предмет наукового пошуку. Розділи дисертації розкривають логіку і послідовність проведення дослідницької роботи: визначення теоретичних основ досліджуваної

проблеми (з'ясування сутності ключових понять, їх систематизації, адаптації; окреслення шляхів наукового пошуку); розробка методичних засад формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи (зосередженість на виявленні найважливіших принципів ефективних педагогічних умов): висвітлення перебігу та результатів дослідно-експериментальної роботи (констатувальний та формувальний експерименти).

Вже з перших сторінок дисертації, завдяки глибокому аналізу широкого спектру наукових джерел, автор окреслює понятійно-термінологічне поле дослідження, вичерпно характеризує полікультурний простір життєдіяльності людини на основі вивчення та осмислення багатогранності феномена «культура» та обґрунтування культурного плюралізму як специфічної характеристики духовної атмосфери нашої епохи.

На основі методології компетентнісного підходу, систематизації та адаптації понять «компетентність», «компетенція» та ін. у першому розділі дисертації автором потрактовується поняття *полікультурна освіта* як процес освоєння підростаючим поколінням етнічної, загальнонаціональної та світової культури з метою духовного збагачення, розвитку глобалізму та планетарної свідомості, формування готовності та вміння жити в багатокультурному поліетнічному середовищі, представленому системою культурних цінностей, відмінних від власних. Автор переконує, що полікультурна освіта підлітків старшого віку – учнів дитячої музичної школи має спрямовуватися на формування у них полікультурних компетентностей, які необхідні їм для успішного життя та діяльності в сучасному полікультурному суспільстві. *Полікультурні компетентності* підлітків старшого віку, за визначенням автора, – це інтелектуально-утворююча системна компетенція, яка включає знання і розуміння законів, способів життєдіяльності та розвитку полікультурного світу, вміння толерантно сприймати соціальні та культурні відмінності, а також практичні навички

рефлексії, емпатії, культури поведінки та особистісного саморозвитку в полікультурному середовищі (с. 67). У структурі досліджуваного феномену автор цілком обґрунтовано виділяє мотиваційний, когнітивно-операційний та персональний компоненти.

Таким чином, представлений у першому розділі дисертації системний аналіз категоріально-поняттєвого апарату дослідження вважаємо теоретичним здобутком дисертанта та основою подальшого наукового пошуку розв'язання досліджуваної проблеми.

Другий розділ дисертації присвячено визначенню та обґрунтуванню методичних засад формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи. Увага автора зосереджується на виявленні найважливіших принципів та оптимальних педагогічних умов досліджуваного процесу.

З урахуванням специфіки досліджуваного феномену, автор цілком слушно обирає такі *принципи* формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи: природовідповідності, гуманізації, цілісності, культуровідповідності, діалогу. Оптимальними *педагогічними умовами* формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи визначено: впровадження методики розвитку умінь міжособистісної взаємодії підлітків у полікультурному середовищі дитячої музичної школи; реалізація толерантного підходу в процесі формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи; застосування ігрових технологій в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи як засобу формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку.

Окреслені педагогічні умови на переконання автора, реалізуються у перебігу взаємодійних етапів педагогічної роботи: теоретико-аналітичного, освітньо-організаційного, підсумково-результативного. У розділі також

представлено критерії та змодельовано рівні сформованості полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи; подано форми, методи та засоби формування досліджуваного феномену, що дозволило автору цілком обґрунтовано презентувати *модель* формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи (Рис.2.1., С.105). Означена модель, безумовно є стрижнем другого розділу дисертації та науковим здобутком Чжан Їнь.

Третій розділ дисертаційної роботи присвячено висвітленню перебігу етапів дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності розробленої моделі та методики формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи.

Експериментальна робота проводилася на базі Уманської дитячої школи мистецтв «Антарес» (довідка № 12 від 10.01.2023 р.), Кам'янської дитячої музичної школи ім. П.І.Чайковського Кам'янської міської ради Черкаської області (довідка № 5 від 13.01.2023 р.), КЗ СОР «Лебединський педагогічний фаховий коледж імені А.С. Макаренка» (довідка № 01-13/119-1 від 16.02. 2023 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка №108/1 від 16.01.2023 р.).

Хід і результати дослідно-експериментальної роботи висвітлено досить повно і коректно. У процесі проведення констатувального експерименту було діагностовано вихідний стан сформованості полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи згідно критеріїв дослідження: мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного та особистісно-поведінкового; розподілено респондентів згідно отриманих результатів за *рівнями*: високий (оптимальний), достатній (допустимий), середній (задовільний), низький (критичний). Переважання низького (критичного) рівня сформованості полікультурних компетентностей у підлітків старшого віку зумовило

необхідність проведення педагогічної роботи означеного напрямку згідно розробленої методичної моделі.

У перебігу формувального експерименту було апробовано визначену модель та розроблену авторську методику формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи та на основі порівняння динаміки розвитку досліджуваної якості у респондентів контрольної та експериментальної груп, доведено її ефективність.

Зокрема, у ході формувального експерименту було апробовано визначені педагогічні умови та широку панораму *методів* (полікультурного діалогу; включення учнів до мобільних різнонаціональних, різновікових творчих колективів; самоаналізу та взаємооцінки та інші), *форм* педагогічної роботи (сімейний клуб «Мрія»; інноваційна програма «Діалог культур»; тематичні уроки-диспути «думка учасників», «думка колег», «думка критиків», «думка глядачів і слухачів»; секрети старовинної скрині; конкурс творчих робіт «Народне мистецтво крізь час»; конкурс виконавської майстерності національної музики; фестивалі сімейної національної творчості; фольклорні свята; творчі зустрічі «У нас в гостях»; звітні концерти учнів і творчих колективів; участь у всеукраїнських та регіональних національних святах і фестивалях; креативні форми освоєння нових знань (творчі поїздки, зустрічі з цікавими людьми, збирання справжніх предметів старовини); ігрові технології (навчальні, рольові, аутентичні ігри); вправи-тренінги (ігрові, психогімнастичні) та ін., що, безумовно становить наукову цінність дослідження.

Наведений у дисертації аналіз результатів дослідної роботи на основі виявлених якісних та кількісних характеристик динаміки розвитку кожного компоненту полікультурних компетентностей у підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи підтверджує ефективність та дієвість авторської методики.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає в тому, що *вперше* здійснено цілісне дослідження процесу формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи, а саме: розроблено компонентну структуру полікультурних компетентностей старшокласників ДМШ у єдності мотиваційного, когнітивно-операційного, персонального компонентів; обґрунтовано модель і методику формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи у складі: принципів; педагогічних умов; методів; форм педагогічної роботи. Визначено критеріальний апарат дослідження та рівні сформованості полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи: низький (критичний); середній (задовільний); достатній (допустимий); високий (оптимальний).

Удосконалено теоретико-методичну основу формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи шляхом розроблення моделі та методики розвитку досліджуваного феномену, підвищення мотивації школярів до формування полікультурної компетентності в цілому.

Подальшого розвитку набули наукові уявлення про зміст та специфіку формування полікультурних компетентностей учнів дитячої музичної школи, та механізми їх актуалізації.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів. Дисертація Чжан Їнь має *теоретичне* значення, що полягає у подальшому розвитку та вдосконаленню системи мистецького навчання учнів підліткового віку в музичних школах України та Китаю.

У *практичному* вимірі значення дисертаційної роботи полягає у систематизації та практичній апробації педагогічного інструментарію формування формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження визначається можливістю використання розроблених у дисертації положень, рекомендацій та висновків у процесі здійснення навчально-виховного процесу у мистецьких закладах позашкільної освіти, у розробці навчальних та методичних рекомендацій. Представлені діагностувальні та розвивальні методики для формування попікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі ДМШ можуть бути рекомендовані для використання в музично-педагогічній практиці освітніх закладів України та Китаю.

Мова і стиль дисертації. Дисертація написана літературною державною мовою, ясно і доступно для фахівців. Текст дисертації оформлено згідно чинних вимог МОН України.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що сформульовані в дисертації є *достовірними* і достатньо *апробованими* на міжнародних науково-практичних конференціях: «Сучасне мистецтво: науково-методичний а практичний аспекти» (Умань, Україна, 2022 р.); «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, Україна, 2022); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, Україна, 2022); «Theory and practice of science: key aspects» (Rome, Italy, 2022); «Modern scientific developments in pedagogy and psychology» (Czestochowa, the Republic of Poland, 2022). Результати проведеного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри хореографії та музично-інструментального виконавства, хореографії та музичного мистецтва (з 01.01.2023 р.) Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (Суми, 2021-2023 pp.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у наукових виданнях. Дисертація є результатом власних досліджень та самостійною працею здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані Чжан Їнь особисто. Дисертаційна робота характеризується завершеністю, зміст дисертації відповідає поставленій меті.

Основні результати дисертації висвітлено у 7 одноосібних публікаціях, серед яких: 3 наукові статі у фахових виданнях України, 1 - у закордонному виданні, 3 праці апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Відзначаючи високий рівень дисертаційної роботи Чжан Їнь, наукове та практичне значення отриманих результатів проведеного дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі дискусійні положення, зауваження та побажання:

1. У вступі дисертації автор визначає суперечності, які негативно позначаються на формуванні полікультурних компетентностей учнів-підлітків дитячої музичної школи. Потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати їх у процесі дослідно-експериментальної роботи?

2. Вважаємо, що дидактичні принципи, визначені автором, потребують більш чіткої конкретизації щодо досліджуваної проблеми: формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи.

3. Параграф 3.2, який у дисертаційній роботі є достатньо вдалим, було б доцільно доповнити характеристикою якісних змін у компонентах полікультурних компетентностей учнів, особливо експериментальних груп.

4. Систему розроблених дисертантом експериментальних впливів на формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в умовах ДМШ можливо було збагатити за рахунок цілеспрямованої підготовки до цього викладацьких кадрів, проведення з ними відповідних науково-методичних заходів і форм роботи, що сприяло б підвищенню такого виду їх професійної готовності та позитивно впливало б на формування досліджуваного утворення в учнів.

5. Автор дисертації пропонує досить широкий масив діагностувальних методик. Проте, зміст дисертації значно збагатився б, якби дослідник представив діагностувальний інструментарій більш конкретно, в залежності від показників охарактеризованих критеріїв.

Зазначимо, що наведені міркування, зауваження та побажання не впливають на позитивну оцінку проведеного дослідження, є дискусійними, а також суттєвим резервом для подальших наукових пошуків дисертанта.

Дисертаційна робота Чжан Їнь «Формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи» виконана на належному науково-теоретичному рівні, має авторську, логічно побудовану, концептуальну структуру. Завдання роботи повністю вирішено, мета досягнута.

Висновок. Аналіз дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підставу вважати дисертацію Чжан Їнь «Формування полікультурних компетентностей підлітків старшого віку в навчально-виховному середовищі дитячої музичної школи» завершеним, цілісним і самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44., а автор дисертації – Чжан Їнь заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 014 – Середня освіта (Музичне мистецтво) у галузі знань 01 – освіта/ педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки мистецтва
і фортепіанного виконавства
факультету мистецтв
імені Анатолія Авдієвського
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

Людмила Паньків

